

Патріарший Синод Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви

**НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ
КАНДИДАТІВ ДО СВЯЩЕНСТВА
В УКРАЇНСЬКІЙ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ**

Київ 2009

ЗМІСТ

Передмова	4
Послання Блаженнішого Любомира до священників, дияконів та семінаристів з нагоди проголошення 2009 року Роком християнського покликання з особливим наголосом на священничому покликанні	6
I. Загальний вступ	22
Вступ	22
Джерела Програми священничої формації УГКЦ	22
Богословські підстави священничого покликання.....	23
Відповідальні за виховання священничого покликання.....	25
Роль єпархіального єпископа у формуванні священничих покликань	26
Роль родини у формуванні священничих покликань.....	30
II. Прийняття кандидата до семінарії	28
Необхідність підготовчого курсу	28
Норми зарахування кандидатів до семінарії	30

III. Семінарія – виховна спільнота	33
Загальнолюдське виховання.....	35
Духовне виховання.....	43
Інтелектуальне виховання	50
Пастирське виховання	54
IV. Постійне виховання священника	59
V. Закінчення	62

ПЕРЕДМОВА

Блаженніший Любомир (Гузар) і Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви на своєму засіданні у серпні 2005 року присвятили значну увагу питанню священничої формації. Продовжити опрацювання цього питання Синод уповноважив Комісію у складі ректорів усіх семінарій УГКЦ, включно з ректорами семінарій монаших згромаджень та освітніх інституцій у Римі. Згідно з кан. 330, §3 Кодексу канонів Східних Церков, Комісію уповноважили підготувати програму формації для священників Української Греко-Католицької Церкви. Преосвященніший Владика Лаврентій (Гуцуляк), голова Комісії священничої формації, надіслав листа усім ректорам Української Католицької Церкви, запрошуючи їх до участі в укладанні цієї програми. Результатом тривалої копіткої роботи є документ, що бере за основу спадщину отців Церкви та Апостольський лист Папи Івана Павла II “Pastores dabo vobis” і базується на глибокому досвіді та професійному знанні людей, які брали участь у цьому проекті.

У вересні 2008 року Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви створив Патріаршу комісію священничої формації у семінаріях і прийняв з поправками та доповненням документ “Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві”, затверджуючи його на п’ятирічний термін.

Від імені Синоду УГКЦ складаю молитви та вдячність усім тим, хто відіграє важливу роль у життєдайній праці священничої формації. Як голова Патріаршої комісії священничої формації у

семінаріях проголошую для офіційного вжитку цей документ як правило, що його повинні дотримуватися всі семінарії УГКЦ, єпархіальні та монаші в Україні і поза її межами.

*Дано при Катедральному соборі Пресвятої Євхаристії
26 квітня 2009 року Божого,
у день проголошення
блаженного священномученика Омеляна Ковча
покровителем душпастирів УГКЦ*

+ Кен (Новаківський),
голова Патріаршої комісії
священничої формації у семінаріях

**ПОСЛАННЯ
БЛАЖЕННІШОГО ЛЮБОМИРА
ДО СВЯЩЕНИКІВ, ДИЯКОНІВ ТА СЕМІНАРИСТІВ
З НАГОДИ ПРОГОЛОШЕННЯ 2009 РОКУ
РОКОМ ХРИСТІЯНСЬКОГО ПОКЛИКАННЯ
З ОСОБЛИВИМ НАГОЛОСОМ
НА СВЯЩЕНИЧОМУ ПОКЛИКАННІ**

Всесвітлішим і всечеснішим ієреям та дияконам
та дорогим семінаристам
мир і Боже благословення!

Дорогі у Христі брати!

“Ти ж, чоловіче Божий, шукай праведности,
побожности, віри, любові, терпеливості, лагідности.
Змагайся добрим змагом віри,
старайся осягнути життя вічне, до якого ти покликаний
і за яке був склав гарне визнання віри
перед багатьма свідками”.
(I Тим. 6, 11-12)

Вступ. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, який відбувся у вересні минулого року, постановив продовжити на 2009 рік тему християнського покликання з наголосом на покликанні до священничого стану. У зв'язку з цим для усіх наших вірних нещодавно вже було видане одне звернення з ширшим поясненням цієї теми. Тепер бажаю звернутися особливим чином до осіб, які прийняли покликання до священничого стану. Роблю це одним листом, скерованим як до вже зрілих, досвідчених священнослужителів, так і до питомців, які щойно розпочали навчання, бо покликання – це не тільки запрошення вступити до семінарії, але й доручене Богом завдання, що надає особливий характер життю людини, яка відчула Господній поклик та хоче добре підготуватися до його звернення і якнайкращого виконання.

Перш ніж докладно висвітлювати якості та місію священнослужителів, хочу звернути вашу увагу на послання Митрополита Андрея (Шептицького) до духовенства, написане в березні 1934 року. В ньому він згадує жажіття Голодомору на Придніпрянщині, а також описує духовний і моральний стан нашого народу взагалі. Цей опис, на загал дуже сумний, майже стовідсотково можна застосувати до сьогодення. Митрополит не подає детального аналізу причин тодішньої ситуації, залишаючи це історикам та психологам, а ставить запитання, яке і є назвою цього послання: хто винен? Запитуючи, хто винен у такій духовній руїні, він шукає засобів, як із такої кризи можна наш народ вивести, і знаходить можливий рятунок в особах священників.

За останні 75 років наш народ пережив різні моменти: дуже світлі і дуже грізні. Не бажаючи їх аналізувати і приписувати комусь вину за все погане, що сталося в той час, хочу глянути в майбутнє і шукати шляхів та засобів духовного оздоровлення всього нашого народу, який за Божим милосердям сьогодні втішається незалежністю держави і свободою Церкви. Будучи одноставним із слугою Божим Митрополитом Андреем (Шептицьким), хочу звернути увагу на надзвичайно важливу роль духовенства на дорозі до майбутності, в якій пануватиме правда, краса і добро. Роблю це особливо радо у рік, коли ми застановляємося над християнським покликанням, наголошуючи на священничому стані.

Гідність та місія священника. У Старому Завіті описана історія ізраїльського народу, якого Господь Бог вибрав бути носієм обітниць про грядущого Месію-Відкупителя. З приходом Ісуса Христа, воплощеного Божого Сина, тобто з часом здійснення даної в раю обітниць, покликання до святості поширюється на все людство, і всі ті, хто приймає Божий поклик незалежно від своєї національної приналежності чи культури, зібрані у Христом встановленій Церкві творять Божий люд. З-посеред

членів цієї спільноти Господь Бог кличе священнослужителів, які – як єпископи, священники чи диякони – мають служити своїм братам та сестрам, бути для них вчителями, святителями і пастирями. Вони повинні голосити їм Божу науку, уділяти святі тайни, вести Божий люд, якого і самі є членами, до святості, тобто до близькості з джерелом всього життя – Богом. Гідність священника ґрунтується на тому, що він є живою іконою Христа – Доброго Пастиря серед своїх вірних силою і діянням Святого Духа. Джерело гідності священника – у вічному священстві Христа.

У нашому українському народі збереглося ще дуже живим усвідомлення тієї гідності та місії, якою милостивий Господь наділяє своїх священників: люди радо прислухаються до своїх пастирів і готові довіряти їм. А це накладає величезну відповідальність на тих, кого Господь покликав до цього стану і кому доручає вести душі до Небесного Царства вже на землі і у вічності. Своє святе завдання священнослужитель має приймати не з гордістю, а зі священним тремтінням душі, бо, як сказано йому у день отримання святої тайни Священства, за кожен поручену душу має дати відповідь.

Важливість молитви. Перед лицем такої відповідальності немічна людина має тільки одне джерело потрібної сили – Господа Бога. Церковні настоятелі та миряни бажали б, щоб кожен священник був водночас здібним адміністратором, господарем, організатором, добрим катехитом та вчителем, промовцем, співаком, діячем, вмiлим провідником різних прицерковних товариств. Було б добре, якщо б так справді було, однак це нереально, щоб в одній особі поєднувалися всі ці прикмети. Кожний священник, як і кожна людина, має певні таланти, які слугують йому для того, щоб він був добрим душпастирем. Однак є одна прикмета, без якої священник не може бути собою: він мусить бути чоловіком Божим. Ця риса є плодом не якогось природного таланту, а постійної та усердної молитви. В усьому,

що робить священник, повірені його духовній опіці люди мусять відчутися діянню Божої благодаті. Інакше він залишається тільки добрим працівником, але не справжнім священником.

Існує дві головні форми молитви: літургійна і приватна. Священник мусить практикувати обидві. Священна Літургія, Утрєня, Вечірня та, по змозі, інші частини церковного правила повинні бути щоденною духовною поживою. Безумовно, найкраще, коли в цій молитві бере участь ще декілька осіб, і про це слід дбати. Не треба великого числа присутніх, бо більшість мирян мають щоденні життєві заняття, через які їм важко брати участь у літургійних відправах. Однак у кожній громаді є кілька осіб, здебільшого це старші люди, які радо щодня приходять до церкви. Досвід ревних душпастирів доводить, що такі відправи є можливі, особливо там, де є свій храм або інше відповідне для молитви приміщення. Літургійна молитва – це спілкування з Богом, це молитва Церкви, це та молитва, в якій Ісус обіцяв свою особливу присутність. Через літургійну молитву Господь освячує людину без її зусилля, щось на зразок того, як у природі тіло, що лежить нерухомо, засмагає від сонячних променів. Інколи священники питають, чи вони зобов'язані відмовляти молитви з Часослова, тобто літургійні молитви. У відповіді дехто посилається на закон, вважаючи таку молитву незаслуженим тягарем, з якого треба звільнитися. Краще відповісти, ставлячи запитання: “А чи треба нам щоденно приймати їжу?”

Крім літургійної молитви, священник потребує ще й особистої духовної практики, і то щоденної. Ми знаємо ще з навчання в семінарії, що треба читати Святе Письмо і над ним молитовно роздумувати. Боже слово, записане в Біблії, це те саме слово, яке сотворило світ. Святе Письмо є не ще одною побожною або науковою книгою. Читаючи його, ми можемо з уст Ісуса Христа, через дві тисячі років, слухати Боже слово, – те слово, з яким Господь Бог від початку світу звертається до нас, яке просвічує, очищує та освячує. Крім того, священник повинен словами готових молитов чи власними молитвами представляти Спасителеві свої

потреби і потреби своїх людей. Дехто хибно вважає, що дуже корисним є займатися багатьма проектами чи справами, а час, присвячений молитві, це згаяний час. Так може думати тільки та людина, якій бракує віри, бо успіх священнослужителя є від Господа. Ми, як люди, дуже обмежені і самі мало що здатні зробити, але Господь Бог, діючи через нас, може досягати гідних подиву успіхів. Через молитву ми стаємо чудовим знаряддям у Божих руках. Що означає бути добрим знаряддям у Божих руках? Це означає бути готовим відповісти на Його покликання, а також дбати про чистоту серця і душі, позбуваючись всього, що може нам перешкоджати, через щоденний іспит сумління і, головне, за допомогою частого приймання святої тайни Покаяння. Пригадаймо молитву під час Святої Літургії перед читанням Святого Євангелія: після прохання допомогти нам зрозуміти євангельську науку, кажемо: “Вложи в нас і страх божественних Твоїх заповідей, щоб ми, перемігши всі тілесні похоті, провадили духовне життя, думаючи і діючи все, що угодне Тобі”.

Священнослужитель – вчитель. Коли Ісус Христос, як передають нам апостоли та євангелисти, розпочав свою публічну місію, Він навчав і чинив чуда. Головним засобом Його діяльності були слова, а чуда служили як знаки, якими Він скріплював свою божественну науку. Ісус Христос встановив Церкву, щоб вона продовжувала Його спасенне діло протягом століть. Церква здійснює це своє завдання головним чином через священників. Учительський уряд священнослужителя ставить перед ним великі вимоги. Насамперед він сам мусить вивчити і дуже добре зрозуміти зміст Божої науки, щоб могли передати її у простий і зрозумілий спосіб. Кожний питомець повинен бути дуже пильним і мати почуття великої відповідальності супроти тих, кому колись буде допомагати вивчати Божий закон. Однак роки, проведені у семінарії, це тільки початок. Цього не достатньо, щоб належно пізнати

Божу науку. Упродовж усього свого життя священнослужитель повинен старатися поглиблювати і осучаснювати свої знання та розуміння богослов'я і всіх допоміжних наук. Добрий священник любить книжку і намагається широко пізнавати різні аспекти людського життя та діяння. Він має бути ерудитом, не задля людської слави чи самозадоволення, а для того, щоб могли краще зрозуміти Божу і людську правду. Священнослужителю не достатньо бути побожним, він мусить бути і освіченим, щоб його побожність могла ефективно діяти. Постійне самовдосконалення в інтелектуальному плані таке ж вкрай важливе й необхідне, як і перманентна духовна формація.

Священнослужитель має багато нагод бути вчителем, і побожний народ хоче почути від нього авторитетне поучення. Найголовнішим засобом для священного вчителя є проповідь – живе Боже слово. Дуже прикро чути, як наші миряни, старші і молодші, голосно нарікають на якість проповідей. Дехто з них внутрішньо відключається, коли під час Святої Літургії починається проповідь, інші демонстративно виходять із храму. Чи так має бути? Звичайно, ні. Чим спричинена така ситуація? Багато священнослужителів, не оцінюючи важливості проповіді для духовного будівництва спільноти, просто не докладають зусиль, щоб своїм людям подати здорову поживу для душі. Дехто виправдовується, кажучи: “Я не маю таланту, не вмю, я не Золотоустий”. Немає сумніву, що стосовно проповідування різні священнослужителі мають різні здібності, але не треба забувати, що успіх проповіді залежить не від красномовства, а від простого та зрозумілого викладання Божої правди. Секрет доброї проповіді полягає у її підготовці. Солідну проповідь може підготувати кожен священник, який старанно навчався у семінарії. Треба тільки хотіти це зробити, практично це означає присвятити достатньо часу для цього важливого завдання. Недооцінювати важливості проповіді – явно суперечити прикладові самого Спасителя.

Священнослужитель навчає також в інші способи: поученням під час уділення святої тайни Сповіді, порадою для поодиноких людей, які звертаються до нього за допомогою, словом на різних парафіяльних зібраннях, статтями у парафіяльних бюлетенях чи єпархіальній газеті. Це все засоби, які треба використовувати і до яких, як вже вище було згадано стосовно проповідування, треба ретельно готуватися.

Проповідь Божого слова ставить ще одну важливу вимогу перед священнослужителем, а саме: вірити в те, що він проповідує, та згідно із тією вірою влаштовувати своє життя. У священника слова і діла мусять становити одне ціле. Поведінка священника – це необхідне доповнення Божої науки, яка виходить із його уст. Невідповідна поведінка – це наруга над Божою наукою і неймовірна у своїх наслідках шкода для душ, які шукають Бога. Чи тільки свята людина може проповідувати? Ніхто із нас не є таким святим, що до нього можна було б застосувати Ісусові слова: “Хто з вас може доказати мені гріха?” – однак кожний з нас повинен покірно і дуже послідовно старатися жити згідно з Божим законом, бо власне цього нашого зусилля очікують від нас повірені нам душі, навіть ті, які шукають для себе оправдання в наших упадках.

Ми часто чуємо запитання: “Котра парафія є доброю?”. Дехто вважає, що та, яка належно організована чи яка нагромадила велике майно. Однак слушною є відповідь, що та церковна громада, в якій грішні люди – бо ж Церква складається з грішних людей – стараються всіма силами жити по-Божому, а між ними на першому місці їхній душпастир. В усьому, що він робить, мусить домінувати бажання якнайкраще виконати Божий і церковний закон.

Церковне служіння. Свята тайна Священства освячує особу, яка її приймає, однак передусім вона дається як засіб для служіння святій Церкві. Поняття “служіння” інтерпретують у різноманітні способи. Дехто вважає слугу цілком підпорядкованим громаді,

тобто священник має робити те, що йому скажуть. Інший погляд – що священник має вислужуватися громаді: говорити тільки те, що людям приємне та в усьому йти їм назустріч. Обидва ці погляди суперечать природі священничого служіння. Та існує зовсім протилежна позиція: її приймають ті священники, яким поняття служіння осоружне і які вважають, що їх поставлено панувати і що їм надано право наказувати. Такі священники забувають про свого божественного Вчителя, який похвалив своїх апостолів та учнів за те, що вони уважають Його Господом і Вчителем, однак про себе сказав, що прийшов, щоб служити, а не щоб Йому служили. Служити так, як це робив Ісус Христос – це велике мистецтво. Добрий священник вчитується в євангельські тексти, щоб проїнятися Христовим духом і пізнати Його приклад. Ісус Христос виразно і дуже чітко представляв волю Небесного Отця: хвалив чи картав, коли це треба було робити, милосердно приймав грішника, наставляв на дорогу праведності, терпеливо вислуховував, приймав хвалу, але не відцурався від хреста. Він вповні приймав Господню волю і віддав своє життя за людський рід. Це наш ідеал. На такі прикмети провідника-слуги люди: дорослі, старенькі, молодь і діти – реагують і радо за ним ідуть. Одне з трьох завдань священнослужителя – бути пастирем за прикладом того, який сказав, що є Добрим Пастирем, який веде своє стадо на добру пашу, який захищає його від вовків, який не шкодує зусиль, щоб знайти загублену вівцю. Таким пастирем може бути тільки та людина, яка справді вірить у Христа і не дивитися на своє життя категоріями грішного світу. І тут виникає великий парадокс: священнослужитель, який в повному значенні цього слова є добрим пастирем і який, здавалося б, нічого не залишає для себе, все віддає, – одержує велике внутрішнє задоволення від Господа і створює навколо себе атмосферу тихого щастя і справжньої радості.

Спокуси священнослужителя. Велика трагедія, коли світосприйняття священнослужителя є цілком світським. До семі-

нарії вступають молоді люди, які здебільшого пройняті категоріями вартостей свого оточення, у наш час доволі далекого від справжнього християнського духу. Тривалий час навчання і формування у семінарії передбачає передусім те, що питомці мають набратися Христового духу, вміти дивитися на світ очима віри. Священнослужитель, який не осягнув цієї внутрішньої переміни із суто світського на Христовий світогляд, не здатний належно відповісти на своє покликання, він продовжуватиме шукати земних вартостей, людської слави, вигоди, легкого заробітку і нагромадження матеріальних благ.

Тут треба звернути увагу на те, що є велика різниця між потребою грошей – її має кожна людина, зокрема й священник, особливо той, який несе відповідальність за власну сім'ю, – і любов'ю до них. Між спокусами, якими нечиста сила старається повалити доброго душпастиря, “сребролюбіє” є однією з головних, бо, з одного боку, воно робить із священнослужителя ремісника, торговця духовними речами, а з другого – позбавляє його пошани серед довірених йому людей. Йдеться про пошану, яка є не людською славою, а щирим визнанням, що священник вірить у те, що проповідує.

Другою великою спокусою для священнослужителя є неналежна увага до свого духовного, інтелектуального та культурного розвитку. Усім відомо, що живі організми можуть тільки або рости, або гинути. Священник, який занедбує себе і не дбає про своє зростання через гордість, лінивість, порожнечу духу чи якісь залежності, духовно завмирає і стає нездатним передати іншим іскру життя. Такий стан є дуже драматичним, тому треба усіх священників поручати гарячим молитвам цілої Церкви, щоб той, хто старається, вистояв, а той, хто, не дай Боже, упав – піднісся.

Священник і його громада. Основною клітиною Церкви як спільноти людей є церковна громада. Типовою такою громадою є парафія. Це вже добре сформована, організована група людей,

які живуть на точно означеній території. Священнослужитель є духовним провідником, вчителем, святителем і пастирем цієї спільноти. Він веде парафіян у молитовному літургійному житті, дбає про їхній духовний поступ через уділення святих Тайн та здійснення інших так званих “треб”. Добрий священник старається пізнати кожного члена цієї громади і допомогти йому по-християнськи жити. Він знає кожну хвору, убогу, потребує людину у своїй громаді, ніхто не виключений з-під його люблячої опіки. Коли хтось із громади не бере участі в її житті, особливо молитовному, він вишукує цю людину, йде до неї з відкритим серцем, щоб запросити до спільноти. Священнослужитель близький кожній особі у своїй громаді, він відкритий до спілкування, зокрема з молодими членами громади, старається, щоб через прицерковні братства та товариства краще здійснювати християнське життя. Що вже й казати про катехизацію, про поглиблення розуміння віри у громаді, чи то з боку дорослих, чи з боку молоді та дітей.

Не кожна християнська громада є парафією. Часто трапляється, особливо в сьогodнішній Україні, що громаду треба щойно будувати, бо з різних причин ті, що повинні до неї належати, розсіяні територіально чи духовно забуті. Священник, який приходить на таку територію, повинен активно шукати тих, хто має право на його духовну опіку. Це вимагає великих зусиль, розсудливості, глибокої віри, терпеливості, а головне – щирої молитви. Треба бути готовим до багатьох незручностей, до браку розуміння чи навіть до протистояння. Тут йдеться про діяльність, відому під назвою “місійна”, яка сьогодні становить важливу частину життя нашої Церкви. До неї треба належно готуватися, можна навіть сказати, що вона вимагає особливого покликання. Однак немає сумніву, що Господь Бог дає своїй Церкві потрібних робітників. І хто в собі таке покликання відчуває, хто розуміє актуальні завдання Церкви, повинен не тікати від цього, а радше, повний довір'я до Господа Бога, братися за таке нелегке діло.

Церковна громада – це миряни. Силою святих тайн Хрещення та Миропомазання вони також, як пригадує Другий Ватиканський Собор, беруть участь у пророчому, священничому та царському служінні самого Господа нашого Ісуса Христа. Священик у святій тайні Священства одержує в додатку священство служіння, тобто особливу участь у священстві Ісуса Христа, і це є підставою його потрібного священнослужіння як вчителя, святителя і пастиря. Кожний душпастир мусить ці дві правди нашої віри добре зрозуміти і у своїй пастирській діяльності доручені йому душі заохочувати максимально використовувати покликання християнина-мирянина. Парафія чи церковна громада взагалі – це велике спільне гармонійне діло, в якому задіяні усі члени, і священнослужитель, і миряни. Тільки спільними силами, розуміючи і виявляючи пошану до завдання кожного у розбудові Божого Царства, можна здійснювати освячення світу і всього, що навколо нас, як цього бажає наш небесний Спаситель. Між душпастирем і повіреними йому мирянами мусить бути взаємна пошана і тісна співпраця. Наскільки це здійснюється в певній громаді, особливо виявляється у критичних моментах, коли хтось перебуває в упадку або щонайменше заломлюється. У такому разі душпастир всіма силами повинен старатися рятувати людину, а якщо таким нещасливцем є сам душпастир, здорова християнська громада має виявити свою підтримку. Усі ми – члени святої Церкви – повинні миттєво реагувати на випадки падіння священника, допомагати йому з любові – настановою чи іншим дієвим способом, без злоби та приниження гідності, – допомагати так, як допомагають у бою воїни прапороносцеві, який впав поранений, бо вони знають, що військо без прапора-орієнтира є легкою здобиччю для ворога.

Священнослужитель завжди має пам'ятати, що він є також членом громади, серед якої живе, – громади з її соціальними потребами. Він повинен бути у тісному зв'язку зі своєю громадою, підтримувати всі здорові позитивні ініціативи у виховному, культурному, економічному і державницькому житті. Водночас

слід бути пильним і стояти осторонь усього, що могло б знецінити чи скомпрометувати його основне духовне служіння. У нашій Церкві ми маємо багато прикладів священників – великих громадських діячів, завдяки яким поширювалася просвіта у наших громадах, села і міста рятувалися від п'янства, люди вчилися успішно господарювати, а все суспільство ставало багатшим через кооперативний рух. Усе, що оправдано цікавить громаду, не може бути чужим чи далеким для доброго душпастиря.

Священниче життя. Читаючи вищенаведені різні правди віри та елементи з досвіду життя, хтось може подумати, що тут йдеться про священнослужителя як самостійну одиницю. Бажаю запобігти такому можливному хибному розумінню, бо в нашому щоденному житті ми повинні говорити про священнослужителів у множині, у спільноті співбратів. Це надзвичайно важливо, бо самотній священник виставлений на безліч небезпек: психічне усамітнення, різні залежності і, що дуже загрозливо, втрату святої віри. Священнослужителі повинні жити як спільнота: часто спілкуватися, зустрічатися з різних нагод, старатися працювати спільними силами, обмінюватися досвідом служіння тощо. У спільноті священник знаходить потрібну підтримку, яка додає йому відваги і наснаги бути добрим слугою Христа. Священники повинні мати живе відчуття солідарності, плекаючи справжню дружбу, захищаючи добре ім'я священнослужителя, допомагаючи один одному у зростанні, запобігаючи упадкам інших та милосердно рятуючи тих, хто зламався. Говорячи про солідарність, слід згадати і практичний аспект, бо часто один душпастир, який працює у великій громаді, має всього вдосталь, інший, натомість, виконуючи служіння у нечисельній громаді, ледве животіє. Для всіх священників повинно бути samozрозумілим, що треба ділитися і земними благами.

У візантійській традиції священником може бути одружений чоловік. Дехто вважає це особливим привілеєм нашої традиції. Однак привілеєм радше можна назвати безженний стан свяще-

ника, коли разом із покликанням до священничого стану людина отримує також Божий дар покликання у безженному стані. Цей стан не робить когось автоматично святішим чи кращим священником. Він є тільки потужним засобом для того, хто з Божою допомогою готовий його стовідсотково використати. Безженний стан, як наблизений до монашого, завжди втішався великою пошаною у Христовій Церкві, і для кожної помісної Церкви східної традиції є бажаним мати відповідне число неодружених священників. Якщо вони вповні живуть своїм покликанням, то можуть багато зробити для всього Божого люду.

Одружений священник рівно ж може бути взірцевим Божим слугою, оскільки має інші засоби для свідчення Христові, зокрема богоугодне подружжє та сімейне життя. Священник, як усім відомо, завжди перебуває у громаді на видноті. Його приклад може сприяти піднесенню загального рівня сімейного життя у християнській громаді. Важливим тут є, щоб і сам священник, і його дружина, і діти були свідомі цього свого особливого покликання. Свідчення осіб, об'єднаних Божим даром сімейного життя, стає дуже потужним і переконливим засобом у нормальних обставинах життя. Підставою вибору одруженого чи неодруженого стану є відчуття Божого поклику, але аж ніяк не земний розрахунок.

Душпастир плекає покликання. Це довге послання присвячене священничому покликанню. Блаженний той, хто це покликання одержав і старається в ньому зростати та його богоугодно здійснювати. Однак слід згадати ще один момент, на який має звертати увагу священнослужитель. Церква – це історичне тіло, яка має своє минуле, сьогодення і майбутнє до другого приходу нашого Господа Ісуса Христа. Обов'язком усіх нас є дбати про наше майбутнє, про добрих священнослужителів в грядущих поколіннях. Тому добрий душпастир, вдячний Богові за своє покликання, повинен бути пильним і намагатися помічати у своїй громаді гідних осіб до священничого стану. Крім того, він має

заохочувати молодь своєї громади і до монашого життя. Хоча про монашество та його покликання будемо разом, як Церква, особливо молитися і застановлятися у 2010 році, але годі не згадати про обов'язок душпастиря – завжди бути чуйним до Божого поклику серед своїх вірних.

Священник – носій надії. Дорогі священники, диякони та семінаристи! Світ, в якому нам доводиться виконувати своє служіння, на жаль, досить далекий від того, яким ми хотіли б його бачити. Нарікання на стан світу є чи не найбільш популярною позицією пересічної людини. Потрапити під вплив такої негативної настанови було б величезною помилкою в нашому житті, цілковитим нерозумінням священничого покликання, бо ніхто в усьому світі не має в руках таких потужних засобів оздоровлення і освячення людського життя, як саме християнські священнослужителі. Ісус Христос, як кажуть нам євангелисти, ходив містами і селами Палестини та словом і чудами проповідував Боже Царство. Ви, дорогі священнослужителі, можете Божим словом та силою святих тайн продовжувати це спасенне діло і розбудовувати Боже Царство на землі. Усвідомте собі велич вашого покликання і будьте носіями надії для всіх людей.

Благословення Господнє на вас!

+ ЛЮБОМИР

*Дано в Києві, при соборі Воскресіння Христового,
у день Найменування Господа нашого Ісуса Христа
1/14 січня 2009 року Божого*

“Чи ти знаєш хто такий священик? Він є Господнім благовісником. Хіба він звіщає власне? Якщо ти його зневажаєш, то ображаєш не його, але Бога, який поставив його у священство. Виникає питання: «Звідки ти знаєш, що саме Бог святив його?». Гаразд. Якщо ти в це не віриш, то марною є вся твоя надія. Якщо Бог не діє за його посередництвом, то ти не є охрещеним, не є причасником Таїнств, не маєш благословення: отже, ти не є християнином”.

*Іван Золотоустий,
Проповідь на Друге послання святого Павла
до Тимотея, II, п. 2–4*

І. ЗАГАЛЬНИЙ ВСТУП

Вступ

1. У серпні 2005 року на Синоді Єпископів Української Греко-Католицької Церкви було присвячено велику увагу питанню формації священства. Це було зумовлено важливою потребою виховання тих, хто прямує до священства, в особовому стосунку з Пресвятою Трійцею як джерелом священничої ідентичності та уподібнення їх до Христа, Голови Церкви та Доброго Пастиря. Синод створив робочу комісію, яка мала завдання підготувати цей документ¹.

Джерела Програми священничої формації УГКЦ

2. Напрямки, викладені у цьому документі, базуються на найважливіших вказівках різних церковних документів, які подають норми та вимоги Церкви щодо виховання священників. До таких документів належать: Святе Письмо, твори святих отців, рішення Синодів та Соборів УГКЦ, Кодекс канонів Східних Церков та партикулярне право УГКЦ, матеріали Вчительського уряду Католицької Церкви, зокрема Постсинодальний апостольський лист Папи Івана Павла II “Pastores dabo vobis”. Окрім того, в основу нижчеподаного матеріалу лягла духовно-літургійна традиція Київської Церкви².

3. Програма священничої формації УГКЦ відповідає закличці до церковної віднови, який проголосив блаженної пам'яті

¹ Див. Кодекс канонів Східних Церков (далі – ККСЦ). – Рим: Вид-во отців василіян. – Кан. 330, §1.

² Див. там само. – Кан. 330, §3, п. 1.

Святіший Отець Іван Павло II у своєму Апостольському листі “Orientale lumen” (Світло Сходу), заохочуючи католиків бути вірними святій і древній традиції Церков Сходу та зберігати її як органічну складову церковного спадкоємства³.

6. Хоча скарб віри, повірений Церкві Христом, один і той самий для всіх людей, проте спосіб життя вірою є відмінним у різних помісних Церквах, зокрема в УГКЦ. У зв'язку з цим необхідно брати до уваги різні культурні і мовні контексти Київської Церкви⁴.

5. У цьому документі накреслено напрямки підготовки кандидатів до священства УГКЦ згідно з чотирма найважливішими вимірами виховання: загальнолюдським, духовним, інтелектуальним і душпастирським⁵. Ці виміри складатимуть основну тематичну структуру документа.

Богословські підстави священничого покликання

6. Священники силою благодаті Хрещення, як і всі християни, покликані зростати у святості, а силою благодаті Священства – бути першими в любові. “Сила слова чинить теж і святим, і достойним священника, вже відмінного та окремішнього силою благодаті від решти люду. Вчора і позавчора він був одним з народу; аж ось появляється як його провідник, наставник, учитель побожності, завідатель незбагнених таїнств; і здійснює він це цілком не будучи змінений у своєму тілесному та зовнішньому вигляді: зовнішньо залишається тим, ким був, але завдяки

³ Див. Іван Павло II, Апостольський лист “Orientale lumen” (Світло Сходу) до єпископату, духовенства, вірних з нагоди сотої річниці листа Папи Льва XIII “Libreria editrice” (Гідність східних) (1995), п. 21.

⁴ Див. ККСЦ, кан. 330, §2.

⁵ Див. там само, кан. 330, §3, п. 2.

невидимій силі, за діянням особливої благодаті, є змінений на цілковито іншого у своїй душі”⁶.

7. Життя священників у Святому Дусі означає їхнє постійне преображення і переміну серця, усвідомлення своєї місії в уподібненні до Христа, Голови і Пастиря⁷. Це уподібнення здійснюється постійною перемогою «нової людини» над «старою». Воно включає такі елементи:

- навчання, освячування та пастирську опіку вірних;
- глибоке й автентичне духовне життя, закорінене у святих таїнствах, особливо Євхаристії,⁸ церковному правилі та літургійному житті Церкви, а також в особистій молитві;⁹
- синівський послух єпископові й Церкві у сопричасті з єпископом та братами у священстві;¹⁰
- для священників-ченців – життя згідно з уставом спільноти.

8. Покликання до священства є великим Божим даром, який Господь посилає своєму народові. Церковна спільнота, очолювана єпископом, несе відповідальність за розпізнання, плекання і створення відповідних умов для того, щоб розвинути дар покликання і присвятити його служінню Церкві¹¹. «У сучасному

⁶ Григорій Ніський, Проповідь на Хрещення Христове.

⁷ Див. Іван Павло II, Посинодальне апостольське звернення про формацію духовенства в теперішній час “Pastores dabo vobis” (далі – PDV), 25 березня 1992 року, п. 24-26.

⁸ Див. Іван Павло II, Енцикліка про Євхаристію у житті Церкви “Ecclesia de Eucharistia” (17 квітня 2003 року), п. 31.

⁹ Див. PDV, п. 33.

¹⁰ Див. там само, п. 28.

¹¹ Див. ККСЦ, кан. 329, §1; кан. 195.

контексті... має місце певна тенденція розглядати зв’язок між людьми і Богом в індивідуалістичний та егоцентричний спосіб, тобто що Бог промовляв безпосередньо до особи, без жодного зв’язку зі спільнотою»¹². Потенційні кандидати у священники розпізнають своє покликання в діалозі із спільнотою Церкви.

9. У виявленні та плеканні покликань до священства важливу роль відіграє семінарія, співпрацюючи з відповідальною за покликання особою в єпархії. Особливу функцію у цьому процесі виконує ректор з допомогою наставників закладу¹³.

Відповідальні за виховання священничого покликання

10. Першим і найбільшим наставником кандидата у священство є Христос. До Христа уподібнює юнака Святий Дух, надихаючи і скеровуючи його духовне життя¹⁴.

11. Вступ до семінарії є знаком відповіді на покликання Господа, в якому кандидат у священство зростає через відкритість до дії Святого Духа та самовиховання. Майбутній священник є співвідповідальний за своє виховання. Він повинен розробити чіткий план особистого розвитку, узгодивши його зі своїм духівником. Цей план має включати: щоденне роздумування над Божим словом і таїнствами віри, євхаристійне життя, почитання Пресвятої Богородиці тощо¹⁵.

¹² PDV, п. 37.

¹³ Див. ККСЦ, кан. 335, §2.

¹⁴ Див. PDV, п. 23.

¹⁵ Див. PDV, п. 79, §1.

Роль єпархіального єпископа у формуванні священничих покликань

12. Першим представником Христа і Церкви у священничому вихованні є єпископ, як пастир Христової Церкви (див. Ді. 20, 28) і особа, відповідальна за помісну Церкву. Він є тим, хто автентично розпізнає внутрішній поклик Святого Духа. Єпископ повинен сприймати майбутніх священників як братів і друзів, бо й вони покликані до участі в Христовому священстві й служінні. Тому важливо, щоб він часто відвідував семінарійну спільноту.

13. Єпископ пов'язує семінарійну спільноту з єпархією, робить важливий внесок у плекання сопричастя з Вселенською Церквою. Крім того, він формулює суть і мету семінарії.

14. Головний обов'язок наглядати за процесом підготовки кандидатів має єпископ-засновник єпархіальної семінарії чи єпископ, що є засновником між'єпархіальної семінарії. Засновник покликаний подбати про належне кадрове та фінансове забезпечення закладу¹⁶. Ректор та спільнота духівників і вихователів не повинні займатися питаннями фінансового забезпечення семінарії, щоб не відволікатися від своїх основних завдань. Кожен єпархіальний єпископ, який посилає до семінарії кандидата у священство для своєї єпархії, несе відповідальність за покриття всіх коштів, необхідних для його навчання та утримання.

15. Єпископ, в юрисдикції якого знаходиться семінарія, відповідальний за рішення про прийняття кандидатів до семінарії згідно з прийнятими критеріями. Свою відповідальність єпископ поділяє із ректором семінарії та іншими членами

¹⁶ Див. ККСЦ, кан. 341, §1.

приймальної комісії, яких призначає своїм декретом. При тому він повинен поважати їхню думку та їхнє рішення.

Роль родини у формуванні священничих покликань

16. Процес плекання покликань починається вдома, у християнській родині та у християнській громаді. Батьки покликані заохочувати своїх синів до того, щоб ті з відвагою відповідали на Боже покликання до священничого чи чернечого стану¹⁷. Відповідальний за покликання в єпархії має відвідати кожную родину, в якій з'являється надія на покликання до священства. Надзвичайно важлива роль у плеканні священничих покликань відведена місцевому пастирю, який повинен проповідувати про покликання і заохочувати до нього, а також допомагати покликаному переборювати особисті чи родинні перешкоди¹⁸. Особливе значення для утвердження молодих людей у покликанні має особистий приклад священника, щасливого у своєму служінні. Кожна єпархія повинна мати широку програму плекання і пошуку покликань до священства¹⁹.

17. Родина плекає священниче покликання через приклад пошани до християнських цінностей. Крім християнської родини та парафіяльної спільноти, сприятливим середовищем для зростання покликань є церковні школи та молодіжні організації, які виховують кандидата у вірі²⁰.

¹⁷ Див. там само, кан. 329, §1, п. 1.

¹⁸ Див. там само, кан. 380; кан. 329 §1, п. 2.

¹⁹ Див. там само, кан. 329, §1, п. 3.

²⁰ Див. PDV, п. 68.

II. ПРИЙНЯТТЯ КАНДИДАТІВ ДО СЕМІНАРІЇ

Необхідність підготовчого курсу

18. У наш час вступники семінарії є вихідцями із суспільства, часто позначеного секуляризмом, матеріалізмом і споживацтвом. Це зумовлює недостатність людської та християнської зрілості, а також психологічну нестійкість. Крім того, багато молодих осіб не підготовані до життя у спільноті та початку філософсько-богословських студій. Тому важливо, щоб вступові до семінарії передували підготовчий курс²¹.

19. Основні напрямки виховання на підготовчому курсі:

в людському вимірі – допомогти юнакові зробити вільний вибір священничого стану та виховувати його до життя у спільноті та братнього служіння;

в духовному вимірі – ввести кандидата у молитовне й таїнственне життя (особливо таїнства Покаяння та Євхаристії) через духовний провід;

в інтелектуальному вимірі – доповнити знання зі Святого Письма, Катехизму та гуманітарних наук.

20. Одне з основних завдань *підготовчого курсу* – робота над розпізнаванням покликання. Для цього бажано, щоб окремо від семінарії існувала спільнота з власним проводом, в якій були б створені відповідні умови для ефективного розпізнавання покликання. Після закінчення підготовчого курсу кандидат може вступати до семінарії.

21. Є низка критеріїв, за якими можна розпізнати священниче покликання. *До ознак, необхідних для здійснення покликання, належать:*

- стабільна особистість;
- здатність до самопізнання;
- здатність до адекватної оцінки дійсності;
- почуття відповідальності та обов'язку;
- здатність до безкорисної любові й посвяти;
- турбота про загальне добро;
- готовність до співпраці й налагодження добрих стосунків між людьми;
- здатність переносити труднощі;
- зацікавленість духовним життям і прагнення до святості;
- любов до молитви;
- здатність сприймати дійсність у світлі віри;
- щире прагнення наслідувати Ісуса Христа як ідеал власного життя.

Перешкоди, які потрібно вчасно помітити та усунути:

- брак фізичного здоров'я і психічної рівноваги;
- брак емоційної рівноваги (сильна схильність до гніву, агресивність);
- брак гнучкості, впертість, нездатність до сприйняття зауважень, критики й застережень;
- егоцентризм, що виражається в сильному прагненні бути завжди в центрі уваги, отримувати похвалу тощо;
- нездатність до інтеграції в семінарійній спільноті й характерні звички, що ускладнюють життя в ній;
- байдужість до духовного життя;

²¹ Див. там само, п. 62.

- непостійність у вірі, хитання під впливом помилкових доктрин;
- пошуки вигоди, небажання зречень;
- родинні обставини, які унеможливають навчання у семінарії.

Норми зарахування кандидатів до семінарії

22. Зарахування кандидатів до семінарії відбувається згідно із затвердженими нормами²². Водночас слід передбачити можливі наслідки впливу прийнятого кандидата на всю семінарійну спільноту. Всі сумніви і вагомні перешкоди мають бути вирішені чи усунуті перед зарахуванням кандидата до семінарії.

23. Щоб кандидат був зарахованим до семінарії, він повинен пройти співбесіду і подати необхідні документи. У разі переходу з іншої семінарії або чернечої спільноти потрібно додати характеристику відповідно від ректора чи настоятеля. Особи, які не виконують цих вступних вимог, не можуть бути зарахованими²³. Приймальні комісії у своїй роботі повинні керуватися узгодженими вимогами до людських рис кандидатів, а також знати вимоги Церкви до кандидатів і дотримуватися їх. На діяльність і рішення приймальної комісії не може бути жодного зовнішнього тиску. Тут доречно процитувати святого Івана Золотоустого: “Чому, коли йдеться про військову справу, торгівлю, рільництво та інші заняття, ані рільник не відважиться виходити у море, ані вояк – обробляти землю, ані керманіч – стати вояком, хоч би їм тисячі разів загрожували смертю? Очевидно тому, що кожен із них передбачає небезпеку через свою недо-

²² Див. ККСЦ, кан. 337, §2.

²³ Див. там само, кан. 342, §1–3.

свідченість. Якщо ж ми діємо з такою великою обережністю там, де шкода стосується тільки речей неважливих, не поступаємось перед примусом, то чи там, де за неналежне виконання священних обов’язків загрожує вічна кара, нерозважливо і безумно наражатимемось на небезпеку, посилаючись на наполягання інших?”²⁴.

24. Якщо кандидата було виключено зі семінарії або чернечої спільноти, то питання про вступ до семінарії слід розглядати після дворічного терміну зі згоди ректорату попередньої семінарії або настоятелів чернечої спільноти. Необхідно також дістати вичерпну інформацію про спосіб життя кандидата під час цієї перерви.

25. Той, хто був виключений зі семінарії чи чернечого інституту богопосвяченого життя, не може бути допущений до свячень, незалежно від того, на якому році його було виключено, без права поновлення²⁵. Зважаючи на високе покликання і відповідальність священника, ніхто не може бути допущеним до отримання свячень без відповідної підготовки у семінарії чи інституті богопосвяченого життя. Коли хтось і здобув повну богословську освіту як мирянин, але не пройшов виховання у семінарії, то його не можна вважати готовим до священничого служіння.

26. Якщо студент сам вирішив покинути семінарію, то для перегляду рішення йому слід дати не менше від одного року. Для зарахування його до іншої семінарії потрібна згода ректорату попередньої семінарії. Вихід із чернечої спільноти означає також виключення із семінарії.

²⁴ Іван Золотоустий, Про священство. – Львів: Свічадо, 2001. – С.119–120.

²⁵ Див. ККСЦ, кан. 342, §3.

27. Особливо уважно треба оцінювати кандидатів, які нещодавно навернулися до УГКЦ чи охрестилися, попередньо не належачи до Церкви. Бажано, щоб період між їхнім наверненням і прийняттям до семінарії був не меншим ніж два роки. Кандидатів, які раніше навчалися у православних семінаріях, зараховують на перший курс на загальних умовах з благословення правлячого архиєрея²⁶.

²⁶ Див. ККСЦ, кан. 762, §1, п. 2, 8.

III. СЕМІНАРІЯ – ВИХОВНА СПІЛЬНОТА

28. Духовна семінарія – це виховна установа, в якій живе спільнота тих, хто пішов за покликом Христа для служіння в Його винограднику. *Метою семінарії* є підготовка кандидатів до священства, які покликані осягнути святість життя через зріле ставлення до Бога, Христової Церкви, суспільства та до себе самих. Це ставлення є основою священничої ідентичності, яка бере свій початок від Особи Господа нашого Ісуса Христа.

29. Способом існування семінарії є *спільне життя*, за якого семінаристи набувають такого досвіду, що його отримала спільнота дванадцятьох апостолів, зібраних навколо Ісуса Христа²⁷. У ній твориться сприятливе середовище, атмосфера правди, відданості, діалогу, поваги, довір'я між вихователями й семінаристами²⁸. Всі, що живуть разом у семінарії, творять одне ціле завдяки глибокому сопричастю з Богом (див. Ів. 17, 21).

30. У семінарійній спільноті, як і в Церкві загалом, є багато осіб (служінь), і кожен відіграє особливу роль у спільному зростанні. Наставники семінарії (ректор, духівник, вихователі-консультанти, викладачі) працюють у гармонії між собою і у сопричасті з єпископом, якого представляють²⁹ перед своїми вихованцями. Потрібно пам'ятати, що наставники не можуть осягнути позитивних результатів без співпраці із тими, кого вони виховують.

²⁷ Див. PDV, п. 60.

²⁸ Див. там само, п. 61.

²⁹ Пор. PDV, п. 66-67.

31. Спільнота є середовищем, що забезпечує необхідні соціальні зв'язки, завдяки яким кожен семінарист досягає особистісну зрілість. Адже людина за своєю внутрішньою природою є соціальним буттям і без відносин з іншими ані не може жити, ані виявляти своїх дарів³⁰.

32. Семінарія виховує кандидатів у глибокій братній єдності з єпархіальними священиками, богопосвяченими особами та мирянами. Вона навчає семінаристів долати недосконалості сучасного світу (індивідуалізм, зневагу до людської особи) і ставати будівничими сопричастя. Спільнота черпає сили для цього з таїнства Євхаристії³¹.

33. Осердям спільноти семінарії є сопричастя. На ньому будуються відносини між самими семінарстами, між семінарстами і вихователями, які завжди знаходяться поруч, між семінарією та єпархіальним кліром і, врешті, правлячим архиєреєм.

34. Братня спільнота семінарії – це середовище, в якому вирує життя. Вона наповнена теплотою й радістю, її члени плекають дружбу і гостинність. Для цієї спільноти характерні: доброзичливість, взаємодопомога, співчутливе сприймання недоліків і радісне ставлення до відмінностей вдач, уникання будь-яких проявів жорстокості, заздрощів, зловтіхи й осуду. Братня любов творить родинну єдність, засновану на взаємоповазі, солідарності в навчанні, духовному житті, в увазі до найбільш потребуючих.

³⁰ Див. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі “Gaudium et spes” (Радість і надія) // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: Свічадо, 1996. – п. 12.

³¹ Декрет про служіння і життя пресвітерів “Presbyterorum ordinis” (Пресвітерського чину) // Документи Другого Ватиканського Собору. – п. 6.

35. Беручи участь у сопричасті з Отцем через Сина у Святому Дусі, семінарія водночас є *колицкою і першим досвідом життя Церкви*, початком майбутнього помісної та Вселенської Церкви, зародком есхатологічної Повноти. У семінарії люди сповнюють таїнством Церкви, виховуються у *відчутті бути Церквою*.

Загальнолюдське виховання

36. Людське виховання – це такі підходи і впливи, метою яких є сприяти досягненню гармонії особистого, психологічного і фізичного рівнів молодшої людини. Виховання має забезпечити нормальний розвиток людини та довести її до зростання у досконалості.

37. Почуття є важливим компонентом особистості, вони вказують зокрема на рівень її зрілості. Вони є великим багатством людини, джерелом енергії та радості. Почуття – це суб'єктивні переживання, які надають напрям життю людини, формують її ставлення до себе самої та до інших людей. Почуття сприяють самопізнанню, пізнанню Бога і ближнього. Усвідомлені почуття є важливим засобом самопізнання. Саме тому необхідно розпізнавати й виявляти свої почуття в особистому житті.

38. Вихователі повинні допомагати семінаристам розпізнати, зрозуміти й висловлювати свої емоції та почуття, щоб, таким чином, останні змінили над ними панувати. Тут зокрема йдеться про пізнання несвідомих і невпорядкованих емоцій, прагнень і мотивів поведінки. Людина, яка зрозуміла свої почуття та емоційний стан, більш свідомо переживає присутність Бога в собі й спроможна почути Боже слово, щоб повністю слідувати за Христом. Людина виконує волю Божу тоді, коли має “вільне

серце”. Духовний провідник має допомогти вихованцеві очиститися від ілюзії сентименталізму, щоб він зміг уникнути суто емоційного ставлення до Бога.

39. У семінарійному вихованні необхідно сприяти піднесенню рівня загальної культури семінариста. Наставники повинні бути добре обізнані у сучасній культурі: ефективність їхньої виховної роботи залежить від знання усього, що формує менталітет і стиль життя сучасного суспільства. Глибоке знання культурних явищ сприяє органічній і повній передачі вихованцеві сучасної культури у світлі віри³². Спосіб життя, молитви й праці повинен відповідати сучасним можливостям семінаристів, потребам апостоляту та вимогам культури. Священикам необхідно упродовж всього життя вдосконалюватися в інтелектуальному та духовному плані.

40. Передумовою розгортання в семінарії ефективного процесу виховання на загальнолюдському рівні є наявність у спільноті вихователів, підібраних єпископом із числа найкращих священиків єпархії. У документі «Вказівки щодо підготовки вихователів для семінарій», прийнятому римською Конгрегацією у справах католицького виховання, наголошено, що кожен вихователю повинен відзначатися, зокрема, глибокою духовністю, особовою зрілістю і жертовністю, комунікабельністю, вмінням працювати у спільноті, педагогічним хистом, психічною рівновагою та навичками слухання.

41. Семінарія є місцем спільного проживання, праці й молитви настоятелів, духівників та семінаристів. Кожен наставник має мешкати у семінарії. Семінарійний устав передбачає спільне молитовне правило для всієї спільноти, спільну трапезу та

³² Див. Вказівки щодо підготовки вихователів для семінарій. – Львів: Свічадо, 1999. – п. 41.

працю. Завдяки цьому кожен семінарист протягом усього дня може відчувати увагу і турботу з боку своїх наставників та спілкуватися з ними. Розпорядок дня рівною мірою стосується як семінаристів, так і вихователів.

42. У семінарії повинні існувати різного роду служіння для спільноти. Семінаристів слід залучати до різних спільнотних ініціатив, у яких виховуються жертовність та готовність служіння, гартуються характери, виробляється працелюбність та вміння співпрацювати зі співбратами у виконанні різних видів розумової та фізичної роботи.

43. Крім служіння спільноті, семінарії покликані виявити і розвинути особисті дари та лідерські здібності майбутніх душпастирів. Вони мають плекати особисту ініціативу семінаристів, допомагати вже під час навчання включитися в життя Церкви та реалізувати особисті нахили і зацікавлення, дати внутрішню мотивацію до активного християнського служіння. Реалізуючись особисто, семінаристи надихатимуть до подібної активності своїх співбратів.

44. Метою загальнолюдського виховання семінаристів є формування у них таких якостей:

- любов до правди;
- вірність;
- повага до всіх людей;
- почуття справедливості;
- співчутливість;
- чесність;
- врівноваженість у судженнях та вчинках;
- емоційна зрілість;
- самопізнання;

- здатність приймати рішення відповідно до свого покликання;
- розсудливість;
- працьовитість;
- особиста культура;
- здоровий спосіб життя;
- здатність до самовиховання.

45. Для досягнення поставленої мети потрібно застосовувати такі засоби:

- літургійне виховання;
- наради ректора і особи, відповідальної за загальнолюдське виховання;
- план особистого зростання;
- культурно-мистецькі заходи.

46. Як Христос став людиною, щоб привести людство до Отця, так і священник своєю людяністю покликаний наближати людей до Бога. Людяність священника є яскравим знаком присутності та дії Божої благодаті. Святий Іван Золотустий навчав: “Хто добре застановиться над тим, як це чоловік, ще тілесний, може бути присутнім біля блаженного і безсмертного Єства, той ясно побачить, якої честі удостоїла священників благодать Духа. Вони приносять святу Жертву, чинять інші священнодіяння, не менш важливі для вдосконалення і спасення нашого. Люди, що живуть на землі і ще перебувають на ній, поставлені розпоряджатися небесним, отримали владу, якої Бог не дав ні ангелам, ні архангелам”³³.

³³ Іван Золотоустий, Про священство, с. 91

47. Церква вказує на велику необхідність підготовки вихователів на різних рівнях: людському, педагогічному, богословському і духовному. Тут йдеться про два етапи освіти – основне і постійне виховання. Вихователі повинні мати чітке розуміння науки Церкви та богословське знання. Крім того, вони повинні відзначатися відчуттям життя Церкви, добре знати її природу та місію, зокрема в екуменічному вимірі. Для того щоб бути спроможним правильно дбати про поглиблення духовного життя вихованців, вони повинні поєднувати традицію з новим досвідом і зокрема любов’ю до Божественної Літургії, розуміючи її роль в духовному житті семінарійної спільноти.

48. Вихователі, які готують майбутніх пастирів, мають обов’язок здійснювати це відповідно до вимог та приписів церковного права. Крім того, вони повинні опанувати педагогічні та антропологічні науки, щоб у доступний спосіб, застосовуючи методи християнської педагогіки та психології, подавати науку Вчительського уряду Церкви.

49. Зважаючи на поглиблення досягнень науки й техніки, вихователі семінарій не повинні занедбувати власного постійного інтелектуального вдосконалення через участь у семінарах, обмін досвідом і поглядами тощо³⁴. Коли йдеться про компетентність вихователів, які виконували б своє завдання в душі глибокої гармонії з цілою Церквою, великого значення набуває їх підготовка. Для цього потрібно створити відповідні умови, найкраще там, де вихователі мали б змогу пізнати потреби, звичаї і культуру тієї громади, серед якої вони згодом нестимуть своє пастирське служіння.

50. Вихователі у семінарії повинні бути живим прикладом всього того, що вони стараються передати і прищепити своїм

³⁴ Пор. Вказівки щодо підготовки вихователів для семінарій, п. 65-67.

вихованцям. Кожна семінарія повинна мати особу, відповідальну за загальнолюдське виховання семінаристів. Цей вихователь зобов'язаний координувати відповідні програми з іншими членами спільноти, може також стежити за дисципліною в семінарії і виконанням внутрішнього уставу³⁵.

51. Вихователь у співпраці з ректором та іншими наставниками стежить за процесом щорічного оцінювання кожного семінарста, його зростанням у покликанні та самовихованням. Спільнота викладачів допомагає у процесі оцінювання семінаристів своїми порадами та зауваженнями.

52. За потреби вихователь може залучати до виховного процесу психологічні та консультаційні служби для сприяння особистому та емоційному розвитку семінаристів як кандидатів до священства. Надані консультації мають бути конфіденційними та угодженими з напрямками діяльності і практики загальної програми семінарії. Психологи та консультанти повинні підтримувати вимоги Церкви до кандидатів у священники.

53. Оцінювання семінарста відбувається згідно з нижчеподаними критеріями.

- *Здатність свідомо і добровільно виконувати устав семінарії.* Це повинно ґрунтуватися на особистому внутрішньому переконанні семінарста, а не на зовнішньому примусі. Тут потрібно брати до уваги здатність семінарста самостійно та повноцінно використовувати передбачений уставом час для канонічної мовчанки, розважання, молитви, навчання та праці. Семінаристи, зі свого боку, повинні усвідомлювати ті критерії та вимоги,

які до них ставляться та згідно з якими проводиться таке оцінювання.

- *Здатність інтегруватися в семінарійну спільноту та перенести в особисте життя її людську та духовну динаміку.* Важливим критерієм такої здатності є ступінь відкритості семінарста до виховного процесу та те, наскільки він піддається вихованню.
- *Наявність лідерських якостей або принаймні великої наполегливості у тому, щоб їх у собі виховати.*
- *Наявність місійного духу та готовності служити Церкві в найважчих обставинах і найперше там, де є найбільша потреба.*

54. Процес оцінювання має відбуватися в атмосфері взаємної довіри і поваги, що сприяє постійному особистому зростанню семінарста. Для того щоб така оцінка була об'єктивною та всебічною, у цьому процесі слід задіяти якнайбільшу кількість вихователів та викладачів. Постійне оцінювання студента необхідно робити кілька разів на рік. Хоча б один раз на рік така оцінка повинна відбуватися у присутності всієї спільноти наставників. Корисно запрошувати до такого обговорення і світських викладачів, спостереження яких є дуже цінним. Результати оцінювання кожному семінаристу слід повідомити індивідуально.

55. Укладаючи програми особистого зростання, семінаристи повинні узгодити її з духівником і вихователем. Наприкінці кожного кварталу потрібно підсумувати виконання програми. Така самооцінка допомагає краще пізнати сильні та слабкі сторони семінарста, його позитивні якості та розвиток.

³⁵ PDV, п. 43-44.

56. Оцінювання зростання семінариста з боку вихователів та самооцінювання мають на меті заохотити його до плекання чеснот і духовної боротьби. Якщо кандидат до священства за-недбує працю над собою, наставники повинні перестерегти і напідмнути його; крайнім заходом є відрахування зі семінарії.

57. Процес оцінювання висвітлюють у письмовому щорічному звіті і подають єпархіальному єпископові або настоятелю чернечого згромадження. Річний звіт повинен включати обґрунтований висновок щодо придатності семінариста продовжувати виховання у семінарії. Окремими пунктами звіту є: інтегральна віра, правильний намір, необхідні знання, добра репутація, моральні чесноти, необхідний фізичний та психічний стан здоров'я³⁶. У звіт слід також включити думку щодо схильності семінариста до подружнього чи чернечого способу життя. Семінарія повинна подбати, щоб діяльність семінариста влітку оцінювала призначена для цього особа.

58. Кожна семінарія, відповідно до культурного та душпастирського контексту, повинна мати свою програму розпізнавання покликання та безпосередньої підготовки до подружнього чи неодруженого стану у священстві, яка була б потверджена правлячим архиєреєм.

59. З огляду на те, що в традиції нашої Церкви існує одружений стан у священстві, єпархіальний єпископ у співпраці зі семінарією повинен подбати про належну підготовку дружин священників. Дружина священника – це особливе покликання і дар, який отримує особа. Церковна спільнота, якій Господь посилає цей дар, повинна подбати про його належний розвиток та плекати його відповідно до тих культурних, соціальних та людських обставин, в яких живе єпархія.

³⁶ Див. ККСЦ, кан. 758.

Духовне виховання

60. Святий Іван Золотустий навчає: «Священничий уряд здійснюється на землі, але належить до ряду чинів небесних. І це цілком справедливо, тому що не людина, не ангел, не архангел, не якась інша сотворена сила, а сам Утішитель заснував цю гідність, і людей, ще тілесних, зробив представниками ангельської служби. Тому той, хто священнодіє, повинен бути таким чистим, наче стояв би в небі посеред небесних сил»³⁷.

61. Згідно зі святоотцівським баченням, людина проявляє себе у трьох вимірах – духу, душі й тіла. Шлях уподібнення людини до Бога (обоження) полягає у її поступовому, дедалі більшому одухотворенні, ставанні собою. Семінарія є середовищем, у якому створені всі умови для духовно-особистісного зростання кожного семінариста. Хоча юнак приходить до семінарії на поклик благодаті Святого Духа, проте він ще має багато немочей «першого Адама» – пристрастність, егоїстичну амбіційність тощо. Це, за словами апостола Павла, стан «духовної дитини». Найбільшим педагогом-вихователем такої дитини є Святий Дух. Надихнувши семінариста священничим покликанням, привівши його до семінарії, Він продовжує чувати над зростанням семінариста в духовному плані.

62. Мета духовного виховання – допомогти людині, щоб кожний момент її життя ставав живою зустріччю з Богом. Віра повинна бути фундаментом життя, а життя відповідно має стати свідченням віри людини. Йдеться про духовне єднання з Христом, в якому життям людини керує Святий Дух. Така людина живе внутрішнім життям на зразок Пресвятої Трійці (див. Рим. 8, 14).

³⁷ Іван Золотоустий, Про священство, с. 89-90.

63. Духовний провід семінарії, розуміючи труднощі молодої людини, повинен від початку оточити її атмосферою любові й доброзичливості. Завдяки середовищу любові семінарист може почати заліковувати рани гріха і зростати в чеснотах. Духовні провідники мають пропонувати співвідносну до духовного дитинства семінарста аскезу життя згідно зі семінарійним уставом. У цій аскезі, наче золото у вогні, випробовується покликання семінарста. Поступово, виходячи зі стану «духовного немовляти» і стаючи зрілим мужем «в міру росту повноти Христової», семінарист дедалі більше відчуває семінарійний устав «зсередини», подібно як Христос відчував свій життєвий шлях у послуху волі Отця: «Отче... нехай не моя воля станеться, але Твоя» (Мр. 14, 36). Через молитву і літургійне життя, вершиною якого є причастя Тіла і Крові Христа, семінарист дозріває до прийняття хреста Христового, за словами апостола Павла, «твердої їжі» християнства. Виховуючись до справжньої духовної свободи Божого Сина, семінарист більш охоче приймає послух Церкви і сопричастя з братами в семінарійній спільноті. Знаком осягання семінаристом духовної зрілості є спроможність свідомо вибрати свій стан (подружній, неодружений або чернечий). Семінарія допомагає ближче пізнати життя священничих родин і різних чернечих спільнот.

64. Роки семінарійного «учнівства в Христі» мають привести вихованця до духовного отцівства – готовності «народжувати через Євангеліє» духовних синів і доньок. Звання «духовний отець» є зовнішнім виразом внутрішньої повноти. Той, хто прийшов до семінарії на поклик Святого Духа і виріс у Христі – Божому Сині, являє у світі образ Небесного Отця – милосердного, співчутливого і здатного прощати. Святе таїнство Священства несе в собі урочисте визнання з боку Церкви духовного отця у випускникові семінарії. Таким чином, семінарія є середовищем дії у людині Божественної Трійці,

внаслідок чого молода людина у Святому Дусі через Божого Сина прямує до Отця, обожнюючись особисто, стаючи «новою людиною». Це робить її гідною належно виконати священничу місію освячення і преображення всього творіння, ініціювання духовного і національного відродження.

65. СENS духовного виховання полягає в тому, щоб навчити жити кандидатів у священство в безперервній єдності з Богом-Отцем через Його Сина Ісуса у Святому Дусі³⁸. Для майбутньої апостольської діяльності потрібно спочатку виховати «серце учня», що слухає і вчиться. «Тільки той, хто слухає, може безпечно управляти»³⁹.

66. Життя у сопричасті з Божественною Трійцею невіддільне від сопричастя з Церквою – видимою іконою Трійці. Духовність священників і тих, хто готується до священства, є водночас тріадологічна, христологічна, пневматологічна й еклезіальна.

67. Духовність, яку плекають у семінарії, пов'язана зі священством. Через таїнства втаємничення семінаристи беруть участь у пасхальному таїнстві Ісуса Христа разом з іншими членами Церкви. Вони також повинні прагнути уподібнитися до Христа, Голови і Пастиря Церкви, великого Первосвященника. Духовність вихованців семінарії має привести їх до священничого, повного самопожертви шляху Ісуса, який віддав своє життя як викуп за багатьох, Доброго Пастиря, що кладе своє життя за своїх овець, «щоб мали життя і мали його вповні» (Ів. 10, 10), і жениха, який любить свою невісту, Церкву, «і віддає себе за неї» (Ів. 10, 11). Керовані Духом – «педагогом Христа», семіна-

³⁸ Див. PDV, п. 45.

³⁹ Тома Гемеркен Кемпійський, Наслідування Христа. – У 4-х книгах. – Рим, 1955. – С. 305.

ристи повинні наслідувати свого Вчителя в Його пасхальному таїнстві, а відтак піднятися до Отця, щоб самим стати духовними отцями своїх чад.

68. Плодами дії Святого Духа у духовному житті семінарста є:

- здатність свідомо обрати послух Церкві;
- здатність до сопричастя з братами;
- нагоди пізнання різних форм спільнотного життя (чернецтво, подружжя, товариство);
- виховання до духовного батьківства;
- виховання готовності до постійної духовної ініціативи⁴⁰.

69. До засобів духовного виховання належать:

- молитовне правило;
- літургійне життя;
- присутність духівника;
- створення центру підготовки духівників;
- служіння духівника [вводить у молитву, слухає сповіді, проводить систематичні зустрічі зі студентами, виголошує щотижневі конференції, організовує дні духовної обнови (щомісяця), реколекції (раз на семестр – на початку навчального року)];
- створення малих груп спільної молитви;
- спільні прощі та молитовні чужання.

70. Для досягнення цілей духовного виховання Церква повинна докладати зусиль у нижчеподаних напрямках.

- *Всебічне сприяння духовному зростанню самих*

⁴⁰ Див. ККСЦ, кан. 346, §1–3.

духівників. Сьогодні бракує людей з духовним досвідом, мужів молитви, які могли б ділитися цим досвідом із молодими людьми, давати їм адекватні духовні поради, допомагати долати кризи на шляху до священства. Надалі залишається актуальною справа створення духовного центру сприяння духівникам, обміну досвідом під час їх зустрічей, координації підходів до духовного виховання в семінаріях нашої Церкви.

- *Проведення регулярних зустрічей духівників для спільної молитви під проводом досвідчених провідників, а також курсів-вишколів*. Така потреба зумовлена унікальними завданнями духівників (вони перелічені у п. 69).
- *Плекання молитви*. Молитовне правило семінарії покликане преобразити семінарійний правильник, перетворити його вимоги з суто зовнішніх на внутрішньо прийняті. Ознакою успішного розвитку семінарста є особистий пошук нагод до молитви. Інколи варто проводити «молитовні чужання» з відмовлянням повного правила Часослова, запрошуючи до цього всіх охочих. Таким чином можна утворити в семінарії молитовну групу. Предметом обговорення духівника і семінарста під час щотижневих зустрічей повинно бути насамперед питання особистої молитви. Для уможливлення таких контактів потрібно змагати, щоб на одного духівника припадало не більше ніж п'ятдесят семінаристів.
- *Практикування в семінаріях повної літургійної традиції з дотриманням усіх вимог Типікону зі служінням як українською, так і церковнослов'янською мовами, а також мовами,*

притаманними країнам поселень. При цьому семінаристів потрібно належно ввести в богослов'я нашої літургійної традиції. В умовах семінарії інтенсивне літургійне життя є запорукою творення семінарійної спільноти нібито «зсередини», щоб вона видимо представляла спільноту Церкви. Таким чином можна було б уникнути проблем, пов'язаних із зіткненням характерів і темпераментів у семінарійному побуті.

- *Проведення духівниками щотижневих конференцій для кожного курсу*. Ці заходи слід тематично вибудовувати за планом, у якому дотримано єдиної виховної лінії з відповідними етапами. Спільні конференції для окремих курсів повинен проводити один із духівників. Мета таких конференцій – згуртувати семінаристів для вирішення спільних для всіх проблем. Крім конференцій, духівники мають організувати дні духовної обнови і духовні справи (говіння-реколекції), а також семінарійну прощу-паломництво до якогось відпустового місця.

71. “Тут (на молитві. – Авт.) стоїть священник, який прикликає не вогонь, а Святого Духа, молиться не про те, щоб вогонь небесний спалив приношення, а щоб благодать, зійшовши на жертву, запалила через неї серця всіх, зробила їх світлішими від очищеного вогнем срібла. Хто ж, крім чоловіка зовсім безумного, може прозирати таке страшне таїнство? Чи ти не знаєш, що душі людські ніколи не могли би витримати вогню тієї жертви, а всі погинули б, якби не було великої помочі божественної благодаті?”⁴¹

У семінарії щодня звершується Божественна Літургія – джерело та вершина життя Церкви. Ця Літургія є першовзором

⁴¹ Іван Золотоустий, Про священство, с. 91.

семінарійної спільноти, яка літургійно виховується в атмосфері київського благочестя, тобто вірності богослужбовій традиції УГКЦ⁴².

72. Семінарійні священники покликані дотримуватися обрядової чистоти та дбати про культуру літургійного співу. Упродовж перебування в семінарії студентів вводять у правило молитви.

73. Для уможливлення сповіді та бесід із духівниками слід забезпечити їхню присутність у зручній для вихованців час⁴³. Бажано, щоб кожен семінарист мав постійного сповідника, який став би його духовним провідником і з яким семінарист міг би бути цілком щирим, відкриваючи своє сумління. При тому слід зазначити, що кандидат до священства має право вибрати собі сповідника і духівника.

74. Під час духовних говінь (реколекцій) треба подбати про можливість мовчанки і перебування на самоті. Сприятливі молитві повинен також спокійний і збалансований ритм семінарійного життя⁴⁴.

75. Семінаристи регулярно, принаймні раз на місяць, мають зустрічатися зі своїм духовним провідником. Вони обирають одного із спільноти духовних провідників, яких їм представляють. Духівники повинні мати відповідну підготовку і належний досвід. Цих священників представляє ректор єпископові і той їх призначає. Духівник покликаний знати серце семінарис-та і вести його до остаточного вибору священства.

⁴² Див. ККСЦ, кан. 346 §1-3.

⁴³ Див. там само, кан. 347 §2, 4.

⁴⁴ Див. там само, кан. 346 §1, 6.

Інтелектуальне виховання

76. Між духовним та інтелектуальним вихованням існує тісний взаємозв'язок. Семінарист осмислює життя духовне завдяки своєму розумові, а духовне життя є підставою богословствування – *credo ut intelligam* (вірую, щоб розуміти). “Інтелектуальне виховання... є основною вимогою людського розуму, через яку особа «стає учасником світла Божого ума» і шукає мудрості, що, в свою чергу, відкривається і спрямовується до пізнання та єдності з Богом”⁴⁵.

77. Семінарійна богословська освіта продовжує катехизу і містагогію, які є частиною мандрівки віри кожного християнина. Богослов'я призначене служити Церкві, воно є “для спасіння... братів і сестер”, має апостольський і місійний характер.

78. У семінарії інтелектуальне виховання веде до поглибленого розуміння таїнств віри, а отже, до успішного священничого служіння. Передумовами цього розуміння є інтелектуальне дозрівання і академічна цілісність. Загальною метою кожного з етапів інтелектуального виховання є передавання широких знань, обізнаність щодо культури та способу мислення людини у сучасному світі, глибоке занурення у процес розуміння Божого об'явлення і способи передачі своїх знань якнайбільшому колу людей. Задля успішного служіння необхідно інтелектуально зростати і після закінчення семінарії.

79. Розвиваючи дар людського розуму, інтелектуальний вишкіл доповнює загальнолюдське і духовне виховання та готує до служіння братам і сестрам у вірі. Завдяки інтелектуальному вихованню семінаристи не тільки докладно розуміють правди християнської віри, а й здатні пояснювати і захищати її.

⁴⁵ PDV, п. 51.

Воно дозволяє вихованцям пізнати Господа і Його діла в лоні апостольської традиції віри Церкви. Вивчення богослов'я дозволяє священникам бути автентичними вчителями віри і у своїй пастирській діяльності.

80. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви Києво-Галицької Митрополії прийняв спільну навчальну програму підготовки священників в УГКЦ у семінарії як вищому навчальному закладі⁴⁶. Згідно з цією програмою, семінаристи повинні пізнати загальну культуру, яка відповідає потребам місця і часу, отримати широкі та ґрунтовні знання зі священних наук. Наділені повнішим розумінням віри і зміцнені світлом Христа-Вчителя, вони зможуть успішно просвічувати своїх сучасників і служити правді⁴⁷.

81. У кожній країні на поселеннях інтелектуальне виховання семінаристів повинно відповідати як державним вимогам, так і приписам місцевої Церкви, відповідно до стандартів Апостольської Столиці, сформульованих Святішим Отцем Іваном Павлом II в Апостольській конституції про церковні університети та факультети «*Sapientia Christiana*». Для цього корисно відвідувати католицькі навчальні заклади та філософсько-богословські факультети, які існують у тій чи іншій країні. Проте оптимальним варіантом є організація академічного процесу в приміщенні семінарії, поєднаного з молитовним правилом і внутрішнім уставом семінарії.

82. Інтелектуальне виховання семінарета триває протягом щонайменше повних шести років, яким передують підготовчий

⁴⁶ Див. Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989–1997 років. Львів: Благовісник, 1998. – С. 29; Благовісник Верховного Архієпископа Української Греко-Католицької Церкви. – № 1. – Львів, 2001. – С. 86.

⁴⁷ Див. ККСЦ, кан. 347.

курс⁴⁸. Вивчення філософії доповнюють основні гуманітарні дисципліни, класичні та іноземні мови⁴⁹.

83. Історичні та систематичні курси слід викладати в семінаріях так, щоб семінаристи за допомогою інтелектуального аналізу могли відрізнити правду від неправди та вільно спілкуватися із освіченими людьми⁵⁰.

84. Богословські предмети належить викладати у світлі віри, щоб вони були поживою для особистої інтеграції семінарста. Інтелектуальне виховання кожного семінарста має бути тісно пов'язане з літургійним та духовним життям⁵¹.

85. Кожний викладач семінарії повинен мати благословення від правлячого архиєрея на викладання в цьому закладі та бути спеціалістом у своїй галузі⁵². Виконуючи важливе завдання у виховному процесі, викладачі повинні старатися, щоб їхні лекції були оживлені вірою і запалювали у студентів бажання бути ревними служителями Євангелія та вчителями Божого люду.

86. Викладачі повинні свідчити власним життям, що знання, особливо богословське, є духовною спадщиною, цінність якої освітлює й переображує християнське життя. “Під тим оглядом навчання має бути наукою, яку звіщає людина віри і молитви, в якій співіснують розуміння і практикування таїнств віри. Однією з основних прикмет викладачів у семінарії, окрім знань наукових і дидактичних, є їх спроможність бути переконливими свідками віри”⁵³.

⁴⁸ Див. там само, кан. 348, §1; див. PDV, п. 56.

⁴⁹ Див. там само, кан. 349, §1.

⁵⁰ Див. там само, кан. 349.

⁵¹ Див. там само, кан. 350, §1–2.

⁵² Див. там само, кан. 351.

⁵³ Вказівки щодо підготовки вихователів для семінарій, п. 46.

87. Викладач семінарії повинен характеризуватися такими якостями:

- бути віруючим християнином;
- викладати згідно з вченням Католицької Церкви;
- свідчити віру власним життям;
- бути фахівцем у своїй ділянці;
- вміти поєднувати чесне моральне життя з глибоким літургійним та духовним життям⁵⁴.

88. Для забезпечення належного рівня інтелектуального вишколу майбутніх священиків у семінарії повинна бути бібліотека з відповідною матеріальною базою. Крім того, викладачі мають спонукати семінаристів до написання наукових праць і сприяти створенню наукових товариств та академічній співпраці між семінаріями.

89. Кожен викладач семінарії повинен бути водночас вихователем. Він має розкривати інтелектуальні здібності кожного семінарста, прищеплювати йому любов до книги та пізнання нового, навчати вправно вживати друковане слово і влучно висловлювати свої думки у письмовій формі.

90. При тому викладачі мають дбати про власний професійний розвиток, вести наукову діяльність, брати участь у різних конференціях, форумах, симпозіумах, щоб студенти, бачачи це, самі прагнули знань та розширення світогляду.

⁵⁴ Див. Декрет про священичий вишкіл “*Optatam totius*” (Бажане всієї) // Документи Другого Ватиканського Собору, п. 2.

Пастирське виховання

91. Пастирське виховання є підсумком і перевіркою ефективності та якості всього виховного процесу. “Виховання кандидатів до священства має на меті підготувати їх до єдності з любов’ю Христа, Доброго Пастиря. Отже, їх виховання в усіх його різноманітних аспектах повинно мати фундаментально пастирський характер”⁵⁵.

92. Метою пастирського виховання є формування у кандидата справжнього *серця пастиря*, яке вміє відчувати всі болі і біди повірених йому душ, здатне їх розуміти та знаходити такі методи та засоби священничого служіння, що найбільше відповідали б потребам Божого люду. Святий Григорій Богослов казав: “Вважаю, що мистецтвом всіх мистецтв і знанням понад усяке знання є наставляння людини, яка є істотою найбільш різносторонньою та багатогранною порівняно з іншими створіннями. Це стає очевидним, коли порівняти лікування тіла з лікуванням душ і замислитися, наскільки останнє є важчим, наскільки більших зусиль потребує, наскільки воно є важливішим, якого вміння вимагає і якою є його мета. Медицина трудиться над тілом, матерією, яка є низхідною. Воно невідкладно приречене до розпаду і до всього, що його чекає навіть тоді, коли тимчасово, зусиллям лікарської майстерності, вдається перемогти його знищення: хвороба чи час все одно приведуть до його розпаду, воно все одно підкориться власній природі і не зможе перевершити власних обмежень. Натомість душпастирське служіння опікується душею, яка походить від Бога і є божественною, бере участь у вищій гідності та до неї стремить навіть тоді, коли пов’язана з тілом”⁵⁶.

⁵⁵ PDV, п. 57.

⁵⁶ Григорій Назіянський, Священство, 16-18.26.28-34.

93. Програма пастирського виховання має завдання допомогти семінаристові набути таких якостей:

- пастирське відчуття потреб вірних;
- здатність працювати в різних умовах;
- здатність до місійної діяльності;
- любов до Бога і ближнього;
- милосердя до бідних та потребуючих;
- посвята іншим аж до самопожертви;
- вміння будувати стосунки в родині, спільноті, парафії тощо;
- ревність у євангелізації;
- співпраця з єпископом;
- лідерство;
- уміння пастирського управління⁵⁷.

94. Кожна семінарія має власну програму пастирського виховання і несе відповідальність за пастирський провід семінаристів. Мета програми пастирського виховання повинна бути пов’язана з пастирськими контекстами, у яких працюватиме кандидат.

Засобом пастирського виховання є набуття семінаристом практичних навичок служіння через участь у різних практиках, а саме:

- катехитичній;
- педагогічній;
- капеланській;
- місійній;
- проповідницькій;

⁵⁷ Див. ККСЦ, кан. 353.

- літургійній;
- мас-медійній.

95. *Педагогічна практика* повинна бути організованою під наглядом досвідчених педагогів, від яких семінаристи можуть навчитися готувати уроки для дітей різних вікових груп та фахово їх проводити. Цій практиці повинен передувати курс теорії педагогіки та вікової психології.

96. *Катехитична практика* дає можливість застосувати знання, здобуті під час вивчення предмету «катехитика». Досвідчені катехити повинні навчити семінаристів застосовувати та вдосконалювати катехитичні програми нашої Церкви, викласти різні методи сучасної катехизації.

97. *Капеланська практика* має такі напрями:

- робота з неповносправними;
- академічне капеланство;
- капеланство ув'язнених;
- військове капеланство;
- лікарняне капеланство;
- молодіжне капеланство;
- капеланство професійних організацій.

Упродовж навчання у семінарії студент повинен пройти різні види капеланського служіння: працювати з неповносправними, людьми похилого віку, хворими, неповнолітніми злочинцями, в'язнями та військовослужбовцями тощо. Це служіння бажано проводити в контакт з фахівцями, які безпосередньо ознайомили б семінаристів із конкретними середовищами та допомогли б їм виконувати пастирське служіння. Семінаристи повинні вести

щоденники капеланської практики для запису свого досвіду та особистих вражень про служіння.

98. Важливим елементом пастирського вишколу є плекання місійного духу та здобуття навичок *місійної та євангелізаційної діяльності*. Такого типу служіння повинно впливати з ґрунтовного вивчення місіології та готувати студентів до практичної місійної праці. Бажаним є контакт семінаристів зі священниками, які мають досвід місійної діяльності, та можливість побувати на місійних теренах.

99. *Проповідницька практика* повинна дати майбутньому священнику навички влучно інтерпретувати у світлі Христового Євангелія обставини життя та проблеми сучасної людини. Глибоко переживши силу Божого слова, кандидат до священства повинен вміти у простий та доступний спосіб, відповідно до потреб людей, повірених його опіці, відкрити їх до особистого пережиття і досвіду Бога. У своїй проповіді він має бути покірним та не знеохочуватися через відсутність її швидких видимих плодів. Святий Іван Золотоустий закликав:

“На милість неба! Як я хотів би, щоб наші слова мали більший вплив! Однак, якщо наші слухачі залишаються у своїх гріхах, навіть після наших закликів, ми ніколи не перестанемо давати їм добрі поради: фонтани продовжують бити ключем навіть тоді, коли ніхто не приходить пити, джерела продовжують текти навіть тоді, коли ніхто з них не черпає, ріки течуть навіть тоді, коли ніхто з них не п'є. Так само і проповідники – навіть тоді, коли ніхто їх не слухає, мають відкривати всім те, чим самі переповнені. Нам довірено служіння Слова і нам даний Богом-Чоловіколюбцем закон не зупиняти ніколи нашого зусилля, не переставати голосити, незалежно від того, чи хтось слухає, чи ніхто не звертає уваги... І я вирішив у своїй совісті, що до останнього свого подиху, чи хтось мене слухатиме, чи ні, так

довго, як Богові буде до вподоби залишити мене в цьому житті, буду сповняти це служіння і виконаю все, що мені доручено”⁵⁸.

100. На завершення такого вишколу керівник практики повинен написати відгук про кожного семінарста, вказавши на його сильні і слабкі сторони як майбутнього пастиря. На підставі таких спостережень ректорат семінарії рекомендує правлячому архиєреєві залучити випускника до тих чи інших напрямків пастирської діяльності.

IV. ПОСТІЙНЕ ВИХОВАННЯ СВЯЩЕНИКА

“Зветься не пастирем, а найманцем той, хто пасе стадо овець Господніх не через велику любові, а задля особистого дочасного зиску. Є справді найманцем той, хто хоча і займає місце пастиря, та не намагається здобувати душі, бо шукає натомість земних вигод, задовольняється славою свого стану, гониться за дочасною наживою, стає залежним від поваги людей. Він лише тут, але, незважаючи на всі зусилля свого уряду, знаходить те, що шукає – такою є заплата найманця, а в майбутньому він буде позбавлений спадку (Господньої) пастви”⁵⁹.

101. Правлячий архиєрей відповідальний за постійну формуцію духовенства у своїй єпархії. Він дбає про належний людський, духовний, інтелектуальний супровід духовенства, а також допомагає священикам опановувати щораз новіші та ефективніші методи пастирювання. У документі «Pastores dabo vobis» сказано: “Кожна мить може бути сприятливим часом (пор. II Кор. 6, 2), в якому Святий Дух провадить священика до необхідного зростання в молитві, навчанні, розумінні власної пасторальної відповідальності, однак є моменти “особливі”, хоч вони є загальновідомими і наперед визначеними”⁶⁰.

102. Особливі моменти постійного виховання духовенства:

- Зустрічі єпископа зі своїми священиками, під час яких учасники обговорюють різні питання життя Церкви. Єпископ може призначити священика, відповідального за постійне виховання єпархіальних священиків.

⁵⁸ Іван Золотоустий, Проповіді про Лазаря, 1, 1-4.

⁵⁹ Святий Григорій Великий, Проповідь на другу неділю після Пасхи.

⁶⁰ PDV, п. 80, §1.

- *Єпархіальні священичі дні*, під час яких духовенство має можливість поглибити знання в різних галузях богослов'я та сучасних пастирських питаннях. Це можуть бути семінари чи робота у групах за визначеною методологією, яка сприяє активній участі присутніх, або «дні священика» (два–три) на початку і наприкінці літургійного року. Правлячий архиєрей дбає про створення інституту постійного виховання священства. Для здійснення цих зустрічей єпископ може звернутися за допомогою до богословських освітніх інституцій.

103. Основні предмети, необхідні для постійної духовно-освітньої формації священиків:

- богослов'я священства;
- біблійне богослов'я;
- догматичне богослов'я;
- моральне богослов'я;
- літургійне богослов'я;
- історія УГКЦ в контексті загальної історії Католицької Церкви;
- Кодекс канонів Східних Церков;
- пастирське богослов'я;
- сектознавство та новітні релігійні рухи.

104. Потрібно сприяти проведенню спільних *щомісячних духовних віднов та щорічних реколекцій* для священиків. Важливість присутності єпископа зумовлена тим, що вона сприяє особистому довірливому контактові між священиками.

106. Майбутній священик покликаний виховати у собі свідомість того, що його виховання не закінчується завершенням навчання у семінарії, а триває впродовж усього життя.

107. Нововисвячений священик потребує особливої уваги правлячого архиєрея, який має надати йому належну підтримку. Чутливим до його потреб повинен бути і перший парох, допомагаючи своїми порадами. Нововисвячений священик повинен мати належний духовний провід.

V. ЗАКІНЧЕННЯ

108. Церква безмежно вдячна всім учасникам благородної справи виховання священників. Вона впевнена, що ця місія успішно продовжуватиметься у третьому тисячолітті. Синод Єпископів сподівається, що видання документа “*Напрями підготовки кандидатів до священства в УГКЦ*” слугуватиме цій меті⁶¹. Христос, Добрий Пастир, завжди кличе людей іти за Ним: “Ідіть за мною, я вас зроблю рибалками людей” (Мт. 4, 19).

⁶¹ Патріарший Синод УГКЦ взяв за основу свого документа Program of Priestly Formation, Washington DC: United States Conference of Catholic Bishops, 2006.

Патріарший Синод Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви

**НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ
КАНДИДАТІВ ДО СВЯЩЕНСТВА
в УКРАЇНСЬКІЙ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ**

Упорядники

о. Святослав Шевчук

о. Богдан Данило

Літературний редактор

Ірина Голота

Видавництво “Друкарські куншти”

Львів 2009

Наклад 1000 прим.